

Montaż - możliwości manipulacji przedstawione w dokumencie Marcela Łozińskiego - Materiały metodyczne Maria Stępień

ETAP EDUKACYJNY ponadpodstawowa
PRZEDMIOT wiedza o kulturze
CZAS 1 godzina lekcyjna

Cele lekcji:

Uczeń po lekcji:

- zna problematykę filmu Ćwiczenia warsztatowe i pojęcia filmu dokumentalnego oraz etiudy filmowej;
- wskazuje cele i funkcje dokumentu filmowego na podstawie analizy tekstu kultury;
- rozumie pojęcie montażu filmowego oraz jego główne rodzaje;
- określa rolę montażu w procesie powstawania filmu;
- dostrzega możliwości manipulacji na przykładzie analizy dokumentu Marcela Łozińskiego;
- analizuje i interpretuje wybrane sceny z filmu;
- posługuje się językiem filmu;

Metody i formy pracy:

- burza mózgów
- hipoteza interpretacyjna
- praca z tekstem kultury
- praca ze słownikiem
- prezentacja
- wykład

Środki dydaktyczne:

- kopia filmu Ćwiczenia warsztatowe reż M. Łoziński, Filmoteka Szkolna
- Informacje dotyczące montażu filmowego i jego rodzajów

Pojęcia kluczowe:

- dokument filmowy,
- etiuda filmowa,
- manipulacja,
- montaż

Przebieg lekcji:

1. Uczniowie wspólnie tworzą mapę myślową wokół pojęcia „montaż filmowy”. Zapisz na tablicy pojęcie i zbierz na zasadzie burzy mózgu wszystkie skojarzenia uczniów. Dokonaj analizy skojarzeń, wspólnie stwórzcie definicję pojęcia.
2. Zapytaj uczniów, jaką funkcję pełni montaż w filmie? Czy filmy, które oglądamy w kinie i telewizji zawsze podlegają montażowi? Czy znają filmy prezentowane bez montażu? Zbierz wypowiedzi uczniów, najistotniejsze wnioski zapisz na tablicy.
3. Przygotuj prezentację (najlepiej w ppt.) dotyczącą definicji montażu oraz jego podstawowych typów i rodzajów. Warto pojęcia zobrazować odpowiednimi przykładami. (załącznik nr 1)

4. Zrób krótkie wprowadzenie do filmu Ćwiczenia warsztatowe reż Marcela Łozińskiego wykorzystując informacje opublikowane w broszurze opracowanej do lekcji 21 „Kino o kinie” Filmoteki Szkolnej oraz na stronie internetowej programu.
5. Projekcja filmu.
6. Zapytaj uczniów o pierwsze wrażenia po filmie: O czym jest film Ćwiczenia warsztatowe? – próba interpretacji tytułu.
Komentarz: Już tytuł filmu Łozińskiego sugeruje nam podjęcie gry - ukazanie możliwości, jakie daje twórcom rzemiosło filmowe. Jesteśmy świadkami przeprowadzanej ankiety na temat współczesnej młodzieży – w pierwszej odsonie (zasygnalizowanej zbliżeniem w oko stojącej kamery) przechodnie w różnym wieku wymigują się od odpowiedzi a nakłonieni do niej głównie narzekają na młodzież. Druga część filmu (ponownie zaglądamy w oko kamery) to prezentacja możliwości, jakie daje montaż asynchroniczny – widzimy tych samych ludzi, w tych samych sytuacjach, jednak z ich ust słyszymy już inne słowa: głównie wyrazy zadowolenia z postaw młodych ludzi.
7. Wprowadź pojęcie manipulacji. Poproś uczniów o podanie definicji oraz przykładów sytuacji, w których mieli do czynienia z takim zjawiskiem.
manipulacja: często niejawnie wykorzystywanie jakichś okoliczności, naginanie lub przeinaczanie faktów w celu udowodnienia swoich racji lub wpływania na cudze poglądy i zachowania
8. Pytanie do dyskusji: Czy łatwo jest zmanipulować odbiorcę obrazu filmowego? Jakie środki filmowe umożliwiają osiągnięcie takiego efektu? Czy znasz przypadki z historii najnowszej, kiedy film był narzędziem stosowanym do zmanipulowania społeczeństwa.
Komentarz: Reżyser „Ćwiczeń warsztatowych” ukazuje w swoim dokumencie możliwości manipulacji, jakie stwarza jeden z elementów języka filmu, jakim jest montaż. Stawia przed widzami pytanie, co w takim razie jest prawdą? Uczula widza na złudność, łatwość zafałszowania rzeczywistości przedstawianej na ekranie i ostrzega przed bezwzględną wiarą we wszystko, co jest nam unaoczniane.
9. Podsumowanie: Uczniowie kończą zdanie: „Ćwiczenia warsztatowe” M. Łozińskiego to film o.....”
Komentarz: twórca stawia pytanie o granice odpowiedzialności nie tylko za swoje dzieło, ale także za jego odbiorców i rzeczywistość, którą stwarza. Sieje również w widzach moralny niepokój ukazując, jak łatwo możemy się poddać manipulacji.

Załącznik nr 1

Montaż - proces twórczego porządkowania materiału filmowego: selekcja, decyzja co do kolejności, podcięcie i sklejenie po sobie wybranych ujęć filmu .

Montaż – mianem tym określa się zabieg filmowy polegający na łączeniu ze sobą poszczególnych ujęć. Jest to kluczowa metoda budowy dzieła filmowego, decydująca o nastroju i ostatecznym kształcie filmu. Ujęcia można łączyć ze sobą ze względu na reguły prawdopodobieństwa, ale także estetyki. W początkowym etapie polegał na rozbiciu jednorodnej, zaczerpniętej z tradycji teatralnej przestrzeni na mniejsze fragmenty i ułożeniu ich według czytelnych dla widza zasad. W dalszym etapie pozwolił na rozwinięcie struktury filmu i budowanie rozmaitych znaczeń w jego obrębie.

Podstawowe funkcje montażu to:

Budowa narracji – komponowanie po sobie kolejnych odcinków filmu w taki sposób, aby dany odcinek wynikał logicznie z odcinka poprzedniego i zapowiadał następny: przy budowie narracji filmowej posługuje się można zasadą kontrastu lub zasadą podobieństwa, co pozwala rozwijać zasadę montażu równoległego tj. prowadzenia równocześnie i przeplatania kilku równoległych wątków.

Budowa skojarzeń – mamy z nią do czynienia wówczas, gdy związek przyczynowy między montowanymi fragmentami filmu kształtuje się na zasadzie kojarzenia pojęciowego lub formalnego; zestawienia ze sobą dwóch różnych wartości, z których wynikać może trzecia.

Filmoteka Szkolna

Nadawanie tempa i rytmu – eliminowanie z filmu dłuższych i nieuzasadnionych dramaturgicznie wstawek elementów zbędnych, nie wnoszących do akcji nic nowego, nie popychającej jej naprzód, a równocześnie tworzenie płynności poszczególnych ujęć, scen, sekwencji, dynamiki wewnętrznej.

Budowa przestrzeni filmowej – całkowita swoboda w przenoszeniu akcji z jednego miejsca w inne, a nawet tworzenie przestrzeni sztucznych, realnie nieistniejących.

Budowa czasu filmowego – w filmie mamy do czynienia z trzema rodzajami czasu: czasem zdarzeń filmowych (czas, w którym toczy się akcja filmu); czasem narracji (czas, w którym opowiada się akcję, może on być w jednym utworze teraźniejszym, przeszłym -retrospekcja, przyszłym); czasem percepcji (czas potrzebny na obejrzenie filmu)

W związku z tak wieloma funkcjami wyróżniamy kilka typów i rodzajów montażu:

Montaż ciągły – sposób montowania filmu, który ma być jak najmniej widoczny dla widza. Uwaga oglądającego powinna skupić się na opowiadanej fabule, a wszystkie chwytów montażowe są temu podporządkowane. Poszczególne ujęcia montuje się w sceny, te zaś w sekwencje według logiki następstwa zdarzeń, a poszczególne kadry dobiera się tak, aby widz uzyskał jak najwięcej niezbędnych informacji o bohaterach, zdarzeniach i miejscach.

Montaż równoległy – rodzaj montażu pozwalający na przeplatanie dwóch lub więcej wątków, które dzieją się w innych miejscach, zaś w tym samym czasie. W praktyce dokonuje się tego za pomocą cięć i na przemian pokazuje ujęcia raz z jednego, raz z drugiego miejsca.

Montaż wewnątrzuciowy (wewnątrzkadrowy) – jest to technika polegająca na zmianie planów wewnątrz jednego ujęcia poprzez ruch kamery lub ruch osób, a nie cięcie. Zwykle stosuje się go przy używaniu długich ujęć, których trwania nie przerywa się klasycznym montażem.

Montaż atrakcji – nieoczekiwane zestawienie obrazów, które ma wywołać reakcję szoku. Twórcą tego pojęcia był radziecki teoretyk filmu Siergiej Eisenstein, który wyłożył swoją koncepcję w teoretycznym manifestie *Montaż atrakcji* w 1923 roku. Metoda montażu atrakcji miała służyć emocjonalnemu oddziaływaniu na widownię, warunkując ideologiczny i propagandowy przekaz (najsłynniejsze wykorzystanie tego montażu: *Strajk* [1924], reż. Siergiej Eisenstein – zestawienie ujęć z rzeźni ze scenami strajku).

Montaż twardy, cięty – wykorzystuje nagłe cięcie, styk tematycznie różnych obrazów, technika przypominająca „mrużenie okiem”

Montaż miękkie – stosuje łagodniejsze środki, takie jak przenikanie (stopniowe zanikanie obrazu z jednoczesnym wyłanianiem się drugiego), zaciemnienie (zakończenie ujęcia stopniowym szernianiem obrazu aż do czerni)

Montaż logiczny – oparty na logicznych, racjonalnych przesłankach, odwołujący się bardziej do intelektu widza, niż jego uczuć i emocji.

Montaż skojarzeniowy – taki, w którym istotne znaczenie sekwencji odkrywa się z zestawień czasem bardzo nieoczekiwanych i odległych. Istotne znaczenie oglądanych scen widz odkrywa sam dla siebie, zależnie od stopnia swojej wrażliwości.

Aby zmieścić się w mniej więcej dwóch godzinach finalnej projekcji (ponad 3000 metrów taśmy), standardowy reżyser kręci ponad 30 km celuloиду. Alfred Hitchcock tak dokładnie przygotowywał film przed wejściem na plan, że przy kamerze właściwie nie miał zbyt wiele do roboty, a niewykorzystane celuloidowe ścinki stanowiły ułamek finalnego metrażu

Montaż to najbardziej unikalna część produkcji filmowej. Prozaiczne nożyczki i klej stały się potężnym orężem, kształtującym odbiór ruchomych obrazów. Proste zabiegi montażowe, polegające na zachowaniu ciągłości akcji, zaczęły ewoluować w kierunku wyrafinowanego środka ekspresji. Dzięki światłej myśli rosyjskich i amerykańskich twórców, proces montażu zyskał iście demiurgiczny status, nie mniejszy od precyzji scenariusza, brawury operatora, wiarygodności aktorów czy geniuszu reżysera. Lew Kuleszow dowiódł rewolucyjnego znaczenia montażu, zestawiając to samo ujęcie z każdorazowo ujęciem innym. Pozbawiona emocji ludzka twarz, zmontowana kolejno z diametralnie innymi obrazami, za każdym razem była przez widza interpretowana inaczej. Dwa niezależnie nakręcone, następujące po sobie ujęcia, zyskiwały nową jakość dramaturgiczną. Pojawiły się emocje, których scenarzysta i reżyser nie był czasami w stanie przewidzieć.